

Kansallisen kestävän kehityksen strategian käynnistysvaihe tammi-maaliskuu 2012

Työpaja 3.2.2012: Kestävän kehityksen poikkihallinnollinen verkkosihteeristö

Keskustelumuistio

Osallistujien kommentoima versio 14.2.2012

Muistion laatijat: Mari Hjelt, Alina Pathan ja Sanna Ahvenharju, Gaia Consulting Oy

1. Johdanto

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa on linjattu, että "Hallitus uudistaa kansallisen kestävän kehityksen strategian, jossa määritellään kestävän kehityksen tavoitteet ja periaatteet. Samalla kehitetään mittarit, joilla tavoitteiden toteutumista eri hallinnonaloilla seurataan." Lisäksi hallitusohjelmassa todetaan, että "Kestävän kehityksen mukaiset tavoitteet otetaan huomioon kaikilla hallinnonaloilla".

Ympäristöministeriö on käynnistänyt vuoden 2012 alussa kestävän kehityksen strategian uudistamista koskevan valmistelutyön (tammikuu-maaliskuu 2012). Käynnistys koordinoidaan tiiviisti hallituksen tulevaisuusselonteon ja muiden kestävän kehityksen kannalta tärkeiden strategioiden ja toimintaohjelmien valmistelun kanssa. Valmisteluvaiheen tukipalvelut on tilattu Gaia Consulting Oy:ltä.

Osana valmistelutyötä järjestettiin kolme strategiatyöpajaa (3.2., 8.2. ja 10.2.2012). Ensimmäiseen työpajaan kutsuttiin kestävän kehityksen poikkihallinnollisen verkkosihteeristön jäsenet, toiseen työpajaan muiden samaan aikaan valmisteilla tai käynnissä olevien keskeisten kansallisten strategioiden ja ohjelmien vastuuhenkilöitä ja kolmanteen työpajaan tutkimus- ja tiedealojen asiantuntijoita. Työpajojen ohjelmat ovat olleet keskenään identtisiä. Työpajojen tuloksista tehdään yhteenvetokooste kestävän kehityksen toimikunnalle ja tulokset käsitellään toimikunnan kokouksessa 7.3.2012.

Tähän muistioon on koottu 3.2.2012 pidetyn työpajan keskustelun yhteenveto seuraten työpajan ohjelmaa. Muistioon on kirjattu keskustelun pääkohdat, mutta kommenttien esittäjiä ei ole yksilöity. Muistio on lähetetty osallistujille kommentoitavaksi ja täydennettäväksi työpajan jälkeen ja saadut kommentit on huomioitu muistion lopullisessa versiossa. Työpajan osallistujien lista on liitteessä 1.

2. Ehdotuksia kestävän kehityksen kriittisiksi menestystekijöiksi Suomelle

Työpajan yhtenä tavoitteena oli ideoida ja uudistaa kestävän kehityksen politiikkakehikkoa. Ensimmäisen vaiheen työskentelyn johdannoksi Sauli Rouhinen piti alustuksen otsikolla "Herätys Suuren Muutoksen kynnyksellä" (alustus lähetettiin osallistujille myös taustamateriaaliksi). Tämän jälkeen työskentelyn tueksi otettiin kolme eri tulevaisuudenkuvaa, jotka kuvaavat mahdollista maailmantilannetta vuonna 2050. Tulevaisuudenkuvina käytettiin valmiita One Planet Economy Network (OPEN: EU) -tutkimusprojektissa tuotettuja skenaarioita, joiden tarkempi kuvaus oli lähetetty osallistujille etukäteen ja jotka esiteltiin lyhyesti työskentelyn aluksi. Osallistajat jakaantuivat kolmeen ryhmään ja kukin ryhmistä mietti vastausta

seuraavaan kysymykseen: "Mitkä ovat kriittiset menestystekijät, jotka Suomessa tulisi ottaa yhteisiksi periaatteiksi nyt ja 40 vuotta eteenpäin, jos haluamme että Suomi on menestyjä skenaarion kuvaamassa maailmassa?"

Seuraavassa on kuvattu kunkin ryhmän tuottama lista kriittisistä menestystekijöistä eri tulevaisuustilanteissa perusteluineen.

Skenaario 1: Clever and caring – Älykäs ja välittävä

Skenaariossa on oletuksena nopea teknologinen muutos yhdistettynä ihmisten ja yhteiskunnan laajaan valmiuteen siirtyä pois materialistisesta ja perinteiseen taloudelliseen kasvuun perustuvasta järjestelmästä. Yhteiskunta perustuu korkeaan teknologiaan, yhteisöllisyyteen ja kestävään kehitykseen. Työtä tehdään vähemmän ja vapaa-aikaa on enemmän.

Ryhmän tunnistamat Suomen kriittiset menestystekijät, jos tulevaisuus on skenaarion kuvan kaltainen:

- **Hyvinvointiyhteiskunta** – Skenaario on Suomen kannalta positiivinen, ja kyseisessä maailmassa pärjäämisen edellytyksiä ovat monet kansainvälisesti katsoen suomalaiset vahvuudet: taloudellinen ja sosiaalinen tasa-arvo, ilmainen koulutus, kattava terveydenhuolto, demokratia, jne. Näiden asioiden ylläpitäminen ja vahvistaminen on Suomelle entistä tärkeämpää.
- **Sosiaalinen pääoma, yhteisöllisyys ja yhteistoiminta** – Nykypäivänä yhteiskunta vaikuttaa muuttuneen kovemaksi ja kilpailuhenkemmäksi ja tämä suuntaus pitäisi saada käännettyä. Ihmisten keskinäistä luottamusta pitää vahvistaa. Tarvitaan yhteisvastuuta ja yhteisöllisyyttä niin perheissä, kouluissa, työpaikoilla kuin muissa yhteisöissä. Myös erilaisia yhteisöllisiä yritystoiminnan malleja (esimerkiksi osuuskunnat) pitäisi kannustaa ja tukea. Yhteistoiminnan pitää ulottua myös yli valtion rajojen.
- **Resurssitehokas talous & kierrätystalous** – Suomessa on tälle jo hyvät perinteet ja resurssitehokkuutta pitää entisestään kehittää. Kyseisessä skenaariossa korostuu resurssitehokkuus ja korkea teknologia ja niihin liittyvä osaaminen ja tuotteet, joiden tuottamisessa Suomi on vahvoilla.
- **Kasvatus ja koulutus, tiede ja innovaatiot** – Korkeaan teknologiaan perustuvassa maailmassa tieteen ja innovaatioiden rooli on keskeinen. Kasvatuksen ja koulutuksen tulisi tukea ongelmanratkaisukyvyyn kehittymistä. Kasvatuksen merkitys on suuri myös kaikkien yllä olevien menestystekijöiden edistämässä.
- **Luontoarvot ja maaseutu** – Suomessa on luontoa ja tilaa, ja näillä asioilla on kysyntää skenaariossa, jossa ihmisillä on paljon aikaa ja kysyntää aineettomille hyödykkeille. Maaseudun palvelut ja infrastruktuuri on pidettävä yllä, ja tuettava ekosysteemipalveluihin perustuvaa taloutta.

Skenaario 2: Fast Forward – Vahvaa kasvua

Skenaariossa vahva talouskasvu on edelleen keskeinen ajuri. Eurooppa on onnistunut kääntämään teknologiaosaamisen edukseen ja parantanut huomattavasti energia- ja resurssitehokkuutta teknologian keinoin. Ryhmän mielestä skenaario oli potentiaalisesti realistinen kuvaten "teknologiamenestynyttä

raatajamaailmaa”. Ryhmä mielestä energiajärjestelmän kuvaus oli mielenkiintoinen eli energian kulutuksen kasvusta huolimatta on onnistuttu siirtymään uusiutuvaan energiaan pohjautuvaan energiajärjestelmään. Todettiin, että skenaariolle välttämätöntä on aineettomien palvelujen vahva kysyntä ja näiden edullisuus. Ryhmän mielestä Suomi on kuitenkin tässä skenaariossa menestynyt korkean teknologian kestävien biopohjaisten tuotteiden tuottajana ja viejänä. Innovaatio- ja koulutusjärjestelmä on korkealla tasolla. Suomi toimii resurssitehokkaasti ja materiaalikierto parantunut. Suomessa on 10 suurta kaupunkikeskittymää.

Yhtenä skenaarion epäjohtonmukaisuutena ryhmä nosti esiin luomutuotannon määrän Euroopassa suhteessa skenaarion kuvaamaan CAP (Common Agriculture Policy) reformiin. Yleisesti ryhmässä keskusteltiin eri näkökulmista siitä, mitä Suomessa voidaan olettaa ruoan alkutuotannon kehityksestä suhteessa nykyiseen tilanteeseen. Omavaraisuuteen ruokatuotannon osalta ei tässä tulevaisuudessa voida päästä, mutta omavaraisuutta pyrittävä pitämään yllä vähintään nykytasolla.

Ryhmän tunnistamat Suomen kriittiset menestystekijät, jos tulevaisuus on skenaarion kuvan kaltainen:

- **Osaaminen ja koulutus, tiede ja innovaatiot.** Korkeaan teknologiaan perustuvassa maailmassa tieteen ja innovaatioiden rooli on keskeinen. Ryhmä määritteli Suomen menestyksen tässä maailmassa perustuvan korkean teknologian biotuotteiden vientiin ja tähän pääseminen edellyttää korkean osaamisen ylläpitoa.
- **Kilpailukyvyyn ylläpito ja vahvuusalueisiin panostaminen.** Skenaariossa on kuvattu maailman eri alueiden keskittyminen omille vahvuusalueilleen, joka mahdollistaa erikoistumisen ja resurssitehokkaiden teollisten järjestelmien syntyminen. Suomen kilpailukyky perustuu vahvaan erikoistumiseen omille vahvuusalueilleen ja näiden t&k-toimintaan panostamiseen. Suomessa tulisi myös rohkeasti viedä maailmalle huippuinnovaatioita ja osaamista. Luodaan vaikka ”mieletön sähkövessa”.
- **Kestävä raaka-ainevarantojen hyödyntäminen.** Erikoistumisen perustana ovat Suomen omat raaka-ainevarannot ja näiden kestävä hyödyntäminen on tulevaisuuden elinehto. Metsien kestävässä käytössä Suomen on oltava edelläkävijä.
- **Energia- ja materiaalitehokkuus.** Skenaarion maailmassa on onnistuttu teknologian keinoin ja politiikkatoimin energia- ja materiaalitehokkuuden parantamisessa. Suomen on oltava tässä kehityksessä mukana ja mielellään edelläkävijänä. Tulevaisuudessa hiilidioksidipäästöille on asetettu oikea hinta.
- **Puhdas luonto ja luonnon arvostaminen.** Ryhmässä pidettiin erittäin tärkeänä sitä, että Suomen luonnon puhtautta arvostetaan tulevaisuudessa teknologiavetoisessakin työteliäessä maailmassa. Puhdas vesi, puhdas maaperä ja saasteettomuus ovat tärkeitä menestystekijöitä. Metsätkin tulisi ”inhimillistä” ja niitä tulisi arvostaa.
- **Kestävä yhdyskuntarakenne ja maankäyttö.** Skenaarion maailmassa eletään tiiviissä kaupungeissa ja ihmisten liikkuvuus on huomattavasti vähentynyt. Teknologiaratkaisuja hyödynnetään kaikessa kommunikoinnissa ja sosiaalisissa suhteissa vähentäen liikkumistarvetta. Suomessa on erityisesti panostettava kestävään yhdyskuntarakenteeseen ja huomioitava meidän

omat erityispiirteemme harvaanasuttuna maana. Teknologiaratkaisujen hyödyntämiseen panostaminen on tärkeää.

- **”Urbaani, yhteisöllinen ja työteliäs metsäheimo”.** Skenaarion kuvaamassa tulevaisuudessa on erityisen tärkeää panostaa perheistä huolehtimiseen, yhteisöllisyyteen ja eriarvoisuutta vastaan taistelemaan. On varmistettava, että kestävä kulutus luo inhimillistä hyvinvointia.

Skenaario 3: ”Breaking Point”

Ympäristönäkökulmasta maailma on muuttunut kestävämmäksi, mutta sosiaalisesti yhteiskunta on repeytynyt. Skenaarion kuvaama lihavero ja muut kulutusverot koettiin mielekkäiksi, mutta yhteiskunta on epäkannustava ja sisältää paljon ristiriitaisuuksia. Toimenpiteet, joita on nyt tehty panostaen teknologiseen kehitykseen ja ympäristön tilan suojeluun ovat epäonnistuneet tai jääneet pois. Skenaarion taustalla kuviteltiin olevan globaali kriisi, mikä pakottaa vahvaan sääntelyyn ja resurssiniukkuuteen.

Luovuus ja kannusteet puuttuvat tässä skenaariossa, mikä teki menestystekijöiden etsimisestä hankalaa. Demokratian tila jää arvoitukseksi. Regulaatiosta täytyy tehdä kannustin liiketoimintaideoille. Innovaatiotukea käytetään olemassa olevan teknologioiden hyödyntämiseen.

Ryhmän tunnistamat Suomen kriittiset menestystekijät, jos tulevaisuus on skenaarion kuvan kaltainen:

- **Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi.** Inhimillinen ja sosiaalisen pääoma korostuu resurssiniukassa maailmassa, kun teknologinen kehitys on epäonnistunut ratkaisujen luomisessa. Suomi on säilyttänyt maksuttoman koulutuksen ja tämä on Suomen vahvuus. Koulutuksesta on myös noussut Suomen vientivaltti. Korkea koulutustaso palvelee sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kehityksen edistymistä.
- **Suomen luonnonvarat ja sen mahdollistama omavaraisuus.** Protektionistisessa maailmassa Suomi pärjää omien luonnonvarojensa vuoksi. Suomen kyky turvata metsiä ja muita luonnonvaroja on suuri. Omia luonnonvaroja säännellään kestäväällä tavalla ja ilmastonmuutos on osin edistänyt suotuisia kasvuolosuhteita (ilmastonmuutos saattaa myös osin heikentää kasvuolosuhteita esimerkiksi uusien kasvitautien levitessä ja sään ääri-ilmiöiden lisääntyessä). Suurin osa ihmisistä asuu kaupunkialueilla, joten maataloudessa on otettu isoja tiloja käyttöön. Suomella on myös varaa luonnonvarojensa vientiin resurssipulasta kärsiviin maihin.
- **Suomi on kriisien ratkoja.** Materiaali- ja energiapula on aiheuttanut maailmalla useita konflikteja ja Suomella on tarjota osaavia ammattilaisia näiden sovitteluksi.
- **Työhyvinvoinnin ja -työkyvyn ylläpito** on kriittistä yhteiskunnassa, joka perustuu runsaaseen työntekoon. Toisaalta työsuojelu on vedetty lainsäädännöllisesti alas, joten hyvät työnantajat ja työyhteisöt ovat avainasemassa.
- **Kulutusverot ohjataan henkiseen hyvinvointiin.** Energia- ja materiaaliverot korvamerkintään hyvinvointiyhteiskunnan hyväksi ja uusien bisnesideoiden ja koulutuksen kehitykseen, mikä luo Suomeen vakautta ja turvaa.
- **Kansalaisyhteiskunnan merkitys ja yhteisöllisyys** korostuu hyvinvoinnin tuottajina työorientoituneessa ja vahvasti säännellyssä yhteiskunnassa.
- **Resurssitehokas elämä tulee välttämättömäksi.** Ihmisten on sopeutettava oma kulutus resurssien puitteisiin. Kulutuksessa on haettava kohtuullisuutta ja se pakottaa valintojen

tekemiseen. Köyhät kokevat, ettei heillä ole varaa mihinkään ja vain pienellä eliitillä on varaa kuluttaa. Lähtötilanne mahdollistaa sen, että Suomi pärjää ja on tasa-arvoisempi yhteiskunta kuin moni muu maa. Energia- ja materiaalitehokkuutta parantamalla voidaan tasoittaa korkeisiin hintoihin liittyvää epäoikeudenmukaisuutta.

3. Tulevaisuuden kestävä kehityksen politiikkakehikon kannalta tärkeimpien kriittisten menestystekijöiden analyysi

Työpajan toinen vaihe aloitettiin yhteisellä keskustelulla perustuen ryhmätöiden tuloksiin, jotka esiteltiin kaikille yhteisesti. Keskustelun päätulokset on alla jäsennetty pääkysymysten mukaisesti.

Kaikille skenaarioille yhteisiä kriittisiä menestystekijöitä

Tulevaisuuskuvien erilaisuudesta huolimatta seuraavien asiakokonaisuuksien todettiin olevan kaikissa tilanteissa toistuvia kriittisiä menestystekijöitä

- Energia- ja materiaalitehokkuus
- Koulutukseen ja osaamiseen panostaminen ja osaamisen hyödyntäminen
- Hyvinvointiyhteiskunta
- Yhteisöllisyys
- Luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen
- Kulutustottumusten merkityksen ymmärtäminen yhteiskunnan kestävyys ja tulevaisuuden kannalta
- Työhyvinvointi ja työllisyys

Keskustelussa korostettiin erityisesti energia- ja materiaalitehokkuuden sekä luonnonvarojen kestävä käytön olevan yhteisiä tulevaisuuden tilanteesta riippumattomia Suomen kannalta tärkeitä menestystekijöitä. Keinot tähän pääsemiseksi voivat vaihdella, mutta yhtä mieltä oltiin siitä, että koulutus, korkea osaaminen ja teknologiakilpailukyky ovat tärkeä edellytys näille. Ekosysteemiosaamisen kehittäminen yhteistyössä eri tahojen kanssa on tärkeää. On myös varauduttava siihen, että yhteiskunnan pitää sietää paljon ohjaamista ja säätelyä tavoitteisiin pääsemiseksi. Tämä koskee esimerkiksi ilmastopolitiikkaa.

Kaikissa skenaarioissa käsiteltiin myös suomalaisen osaamisen hyödyntämistä ja tulevaisuuden kuvasta riippumatta suomalaisen osaamisen hyödyntäminen myös maailmalla koettiin erittäin tärkeäksi. Osaamisen viemisessä painotettiin skenaariosta riippuen esimerkiksi teknologiaosaamista, ekosysteemiosaamista tai osaamista konfliktien sovittelijana.

Skenaariotarkastelujen erot

Tulevaisuuden kuvat ovat erilaisia ja siten näiden tuottamien kriittisten tekijöiden listoilla oli eroja ja erilaisia painotuksia sisältöjen osalta. Seuraavassa on listattu yhteisessä keskustelussa esiin nostettuja eroja:

- Osallisuus ja yhteisöllisyys yritystoiminnassa oli teema, joka nousi esiin erityisesti skenaariossa 1. Jos yleisesti yhteisöllisyys on kestävä kehityksen kehikossa tärkeä teema, tulisi miettiä myös sen roolia yritystoiminnassa ja talouselämässä. Tämä kytkeytyy myös työhyvinvointiin.
- Kommunikaatioteknologian huima kehitys mahdollistaa yhteisöllisyyttä globaalisti ja koko Suomessa. Avoimien tietoverkkojen käyttö ja tieteen kehitys luo uusia mahdollisuuksia, missä voidaan laajasti hyödyntää yhteistä tietopääomaa. Tekijä nousi esiin erityisesti skenaariossa 2, mutta on tulevaisuuden kannalta merkittävässä roolissa.
- Skenaarion 3 jakautuneessa yhteiskunnassa kansalaisyhteiskunnan ja epävirallisten verkostojen rooli korostui ja merkitys kasvoi. Yleisesti kolmannen sektorin rooli tulevaisuudessa on tärkeä tekijä osana kestävä kehityksen politiikkakehikkoa.
- Yhtenä kysymyksenä nostettiin erikseen esiin se, että eri kriittisiä menestystekijöitä tulisi myös tarkastella suhteessa Suomen ikääntymiseen varautumisen näkökulmasta.

Keskustelu tekijöistä, jotka ovat uusia ja mielenkiintoisia kestävä kehityksen politiikkakehikossa

Erityiskysymyksenä keskusteltiin siitä mitkä tekijät olivat osallistujien mielestä uusia ja mielenkiintoisia keskustelunavauksia.

Tässä pääteemaksi nousi **yhteiskunnallisen vakauden ylläpito**, joka kansainvälisesti on olennainen kestävä kehityksen teema, mutta on jäänyt Suomessa usein vähemmälle huomiolle. Poliittinen vakaus ja hyvinvointiyhteiskunnan ylläpito perustuen tasa-arvoiseen yhteiskuntaan, heikkojen puolustamiseen ja hyvän elämän tavoitteluun nousivat keskustelussa korkealle prioriteetille. Yhteiskunnallinen avoin arvokeskustelu ja koulutus ovat tärkeässä roolissa. Suomen vahvuus on, että olemme pieni maa, jossa on mahdollista sopia eri asioista suoraan eri osapuolten kesken.

Tasa-arvoisuuden osalta keskusteltiin siitä, että **kulutuksen epätasainen jakautuminen** on tärkeä teema. Ei riitä pelkästään kulutustottumuksien muutos, vaan käsiteltävä myös kulutuksen epätasaista jakautumista.

Epävakaus on kestävä kehityksen suurin uhka (ympäristöpakolaiset, konfliktit jne.). Vakaus ja turvallisuus kulkevat käsi kädessä edistäen toinen toisiaan. **Huoltovarmuus** on myös uusi asia, joka keskustelussa nousi esiin. Vakauden uhkana ovat väestöryhmien isot erot. **Demokratia** ja **hyvä hallinto** ovat omalla tavallaan kestävä kehityksen perusedellytyksiä, jolle tarvitaan infrastruktuuria yhtä lailla kuin hyvinvointiyhteiskunnalle.

Eri tekijöiden väliset keskinäisriippuvuudet ja mahdolliset ristiriidat

Työpajan loppuvaiheessa työstettiin vielä pienryhmissä tunnistettujen tekijöiden välisiä keskinäisriippuvuuksia sekä mahdollisia ristiriitoja. Seuraavassa on kunkin ryhmän keskustelun yhteenveto tämän kysymyksen vastauksista.

Ryhmä 1:

- **Yhteisöllisyys vs. kilpailu ja talouskasvu:** Nykyään on vallalla nolaamiskulttuuri, televisio-ohjelmat ovat täynnä kilpailuja, joissa häviäjille nauretaan. Talouselämästä tullut kilpailuajattelu on siirtynyt

muuhun kulttuuriin. Ahneudesta on tullut positiivinen asia. Taloudellisen kasvun ja kilpailun ylivalta on suuri ja se on ristiriidassa yhteisöllisen ajattelun kanssa.

- **Koulutuspolitiikka ja ympäristöarvot:** Koulutuksen merkitys kestäväen kehityksen edistämässä on suuri, mutta tällä hetkellä koulutuspolitiikassa ympäristöasiat ovat sivuraiteilla.
- **Tieteen ja politiikan suhde:** Tieteen pitäisi palvella kestävää kehitystä – miten se organisoidaan?
- **Tiede & teknologia vs. yhteisöllisyys:** Ristiriita esimerkiksi sosiaalisektorilla, koneet eivät korvaa ihmistä ihmisten hoitajana.
- **Valtion sääntely ja markkinat:** minkälainen valtion roolin pitäisi olla, kuinka paljon sääntelyä?
- **Yhteisöllisyys / demokratia / uskonnot:** Mikä on uskonnon rooli?

Ryhmä 2:

- **Hyvinvointi ja talous.** Miten hyvinvointiyhteiskunnan palvelut sekä koulutukseen ja osaamiseen panostaminen rahoitetaan huoltosuhteen heikentyessä? Mitkä ovat keinot antaa resursseja ja miten kohteita priorisoidaan? Mikä tulee olemaan kolmannen sektorin rooli ja paljonko voidaan jakaa työtä kolmannelle sektorille?
- **Hyvinvoinnin mittarit.** Voiko talouskasvu olla ikuista? Mikä on hyvinvoinnin mittarit? ”Hyvää elämää” on mahdoton määritellä, mutta yhteiskunnan arvokeskustelun hyvästä elämästä tulee olla jatkuva. Yhtä vastausta ei anna mikään yksi prosessi.
- **Energia- ja materiaalitehokkuus vs. energian ja materiaalin hinta.** Niin kauan kuin energia ja materiaalit ovat suhteessa halpoja, niin ei tapahdu muutosta energia- ja materiaalitehokkuuden edistämiseksi. Politiikka menee tällä hetkellä todellisen niukkuuden edelle, mutta ollaanko siihen valmiita pitkällä tähtäimellä. Poliittisesti luotu markkina on aina herkkä häiriöille.
- **Teknologian ja innovaatioiden yllätysroolit 40 vuoden aikajänteellä.** Mitä voisi tapahtua, jos olisi ilmaista energiaa tarjolla? (vrt. myös tilanne 40 vuotta sitten, jolloin ei pystytty kuvittelemaan modernia tietoyhteiskuntaa ja sen tarjoamia mahdollisuuksia, mitä voi olla 40 vuotta eteenpäin?)
- **Työn rooli tulevaisuudessa.** Mitä työ merkitsee? Miten asenteet työtä kohtaan muuttuvat?

Ryhmä 3:

- **Vakaus luo mahdollisuuksia, mutta myös päinvastoin.** Kestäväen kehityksen politiikan on luotava vakautta. Hyvinvointiyhteiskunnan peruseriaatteista kiinnipitäminen on monien tavoitteiden edellytys. Ollaan jo nyt tilanteessa, missä näitä joutuu puolustamaan.
- **Lyhyen vs. pitkän aikavälit hyödyt/tavoitteet.** Pikavoitoista on päästävä pidemmän aikavälin hyötyihin. Ympäristö- ja sosiaalinaläkökulmat on saatava osaksi talouspolitiikkaa. Asioita on mietittävä hallinnonaloitain yhdessä ja toteutettava aidosti.
- **Yksilö vs. yhteiset tavoitteet.** Miten luoda yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvää yhtä aikaisesti? Kun yksilö tavoittelee arjessaan ”hyvää” elämää, voivat hänen valintansa vaikuttaa päinvastaisesti yhteisön tai globaalilla tasolla. Miten tuoda näitä arvoja myös ihmisten arkeen ja valintoihin?

- **Valtion rooli vs. vapaaehtoiset toimet.** Mikä on valtion oikea rooli? Hyvinvointiyhteiskuntaa pitää puolustaa, jotta on vakautta, mutta valtion rooli ei voi paisua liian suureksi.
- **Palveluiden ja tuotteiden hinnoittelu.** Ilmaisen koulutusjärjestelmän arvostamisessa on ristiriita. Luonnonvarojen hinnoittelu on tärkeää, mutta on turvattava tasa-arvo eri yhteiskuntaryhmien välillä

Tavoitteet ja indikaattorit

Pienryhmissä keskusteltiin myös lyhyesti mahdollisista asetettavista tavoitteista ja indikaattoreista. Seuraavassa on ryhmien keskustelujen yhteenveto pääkohdista. Yleisesti todettiin tavoitteiden asettamisen olevan tässä vaiheessa haastavaa ja ajatukset ovat ensimmäisiä ajatuksia.

Ryhmiä ideoimia tavoitteita:

- Yhteisvastuun lisääminen koulussa, töissä, yhdistyksissä
- ”Hyvän elämän” isona kipupisteenä nyt syrjäytyneiden kasvu. Tavoitteeksi syrjäytymisen estäminen.
- Talouskasvu irtikytkettävä ympäristöhaitoista (ympäristökustannusten todellinen integrointi hintoihin)
- Koulutusrakenteen on vastattava muuttuviin tarpeisiin
- Kasvatettava lapsista myös hyviä ihmisiä, ei vain hyviä oppilaita
- Suomesta kestävään kehitystä tukevia huippuvientituotteita maailmalle
- Valta takaisin markkinoilta poliitikoille

Yleisesti ryhmissä keskusteltiin tavoitteiden asettamisen periaatteista ja todettiin priorisoinnin vaikeus. Ryhmissä toivottiin strategiaprosessin tuottavan konkreettisia tavoitteita. Pitäisi valita joku asia, joka on konkreettinen ja jossa olemme edelläkävijöitä sekä ajaa tätä pontevasti ja ratkaisukeskeisesti. Todettiin, että pitäisi luoda yhteiset ehdot ja pelisäännöt, jotka toisivat lisää vakautta talouteen ja ihmisten elämään. Toivottiin, että kestävä kehityksen strategiasta tulisi uusi yhteiskuntasopimus, jossa määritellään eri instituutioiden roolit ja vastuut sekä yhteiset periaatteet.

Indikaattorien osalta todettiin, että jo nyt käytössä olevat yleisindikaattorit ovat hyviä ja näitä pitää olla. Esimerkiksi korruption jatkuva seuranta on tärkeä yhteiskunnallisen vakauden mittari. Suomen kestävä kehityksen indikaattorit ja Findikaattori ovat hyvä perusta. On huomattava, että esimerkiksi decoupling tavoitteita ja mittareita on jo olemassa.

Indikaattoreista todettiin, että syrjäytymistä mittaava indikaattori puuttuu ja yleisesti olisi tärkeää kehittää mittareita, joilla kartoitetaan ihmisten arvomaailman kehittymistä sekä mittareita tuloerojen jakaantumisen ja eriarvoisuuden analysoimiseksi.

Yleisten kokoavien indikaattorien rinnalla tulisi olla myös konkreettisia tavoitteita mittaavia indikaattoreita ja asetettava tavoitteille selkeä tiekartat ja välitavoitteet.

4. Evästyksen kansallisen kestävä kehityksen strategiaproessin valmistelulle

Loppukeskustelussa koottiin vielä ryhmän evästyksiä jatkon työlle ja strategian valmisteluprosessille.

Käynnistyksessä saadaan hyviä näkökulmia seuraaviin vaiheisiin, mutta strategiaproessiin tulee kytkeä myös alueellinen ja paikallinen taso. Mitkä ovat tahot ja toimijat, keiden kanssa halutaan vuorovaikutusta? Alueellinen ja paikallinen taso ja kansalaisyhteiskunta ovat oleellisia keskustelukumppaneita. Näiden kautta voidaan saada konkreettisia esimerkkejä tärkeimpiin menestystekijöihin.

Strategian pitäisi olla helposti otettavissa haltuun ja sen pitäisi rohkeasti priorisoida tärkeimmät asiat. Strategian pitäisi olla myös helposti kommunikoitavissa, jotta kestävä kehityksen asioita voidaan levittää helposti. Strategian tavoite ja kohderyhmä sekä strategian käyttötapa on mietittävä jo alkuvaiheessa. Kestävä kehityksen strategia on saanut kritiikkiä sen vaikean hahmottavuuden takia. Vihreän talouden näkökulmaa voidaan myös sisällyttää strategiaan.

Strategia on kirjoitettava siten, että monet ottavat sen omakseen. Kestävä kehityksen sanan välttäminen voi olla vaihtoehto kommunikaatiossa, vaikka toisaalta käsitteellä on suurta painoarvoa ja jo vakiintunut oma politiikkakehikkonsa. Kansainvälinen keskustelu esimerkiksi EU:ssa ja Rio-prosessissa asettaa omat reunaehdot ja tavoitteet, joihin Suomenkin sitouduttava.

Vision luomisessa on mietittävä, mikä on Suomelle kestävä kehitystä. Kun visio on luotu, voidaan nostaa prioriteetit esim. hyvinvointiin tai vihreään talouteen liittyen. On tärkeää, että eri hallinnonaloilta tulevat ihmiset tuovat näkökulmia, joihin on helppo sitoutua. Yhteiskuntasopimus voi olla yksi hyödynnettävä näkökulma, jotta strategia aletaan toimeen panna tehokkaasti.

Loppukeskustelussa mietittiin vielä vaihtoehtoa toteuttaa osana strategian valmisteluprosessia avoin arvokysely. Kestävä kehityksen strategian tulee olla koko Suomen strategia ja sen pitäisi heijastella suomalaisten mielipiteitä siitä, missä Suomen kuuluu olla 40 vuoden päästä. Pitää puhua varhaisessa vaiheessa siitä, mikä on lopputuote. Yhteisen ymmärryksen on jalostuttava koko prosessin ajan.

Liite 1: 3.2.2012 Työpajan osallistujat

Suunnittelija	Sami Heikkilä	Puolustusministeriö
Ylitarkastaja	Riina Vuorento	Opetus- ja kulttuuriministeriö
Opetusneuvos	Marja-Leena Loukola	Opetushallitus
Neuvotteleva virkamies	Mika Honkanen	Työ- ja elinkeinoministeriö
Ylitarkastaja, Apulaispääsihteeri	Annika Lindblom	Ympäristöministeriö
Ympäristöylitarkastaja	Johanna Niemivuo-Lahti	Maa- ja metsätalousministeriö
Johtava asiantuntija	Raija Pikku-Pyhältö	Tekes
Harjoittelija	Maija Heikkilä	Ympäristöministeriö
Tutkija	Janne Rinne	Suomen ympäristökeskus
Neuvotteleva virkamies	Anne Eriksson	Sosiaali- ja terveysministeriö
Ylitarkastaja	Pirkko Heikinheimo	Ympäristöministeriö
Finanssineuvos	Outi Honkatukia	Valtiovarainministeriö
Ympäristöneuvos	Sauli Rouhinen	Ympäristöministeriö
Ylitarkastaja	Annika Lindblom	Ympäristöministeriö